

# Poklady světelné techniky ve sbírkách Národního technického muzea v Praze

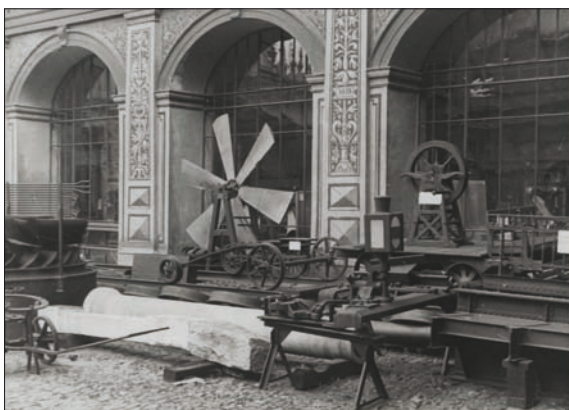
*Jana Pauly, kurátorka oddělení průmyslového designu, Národní technické muzeum, Praha*

## Založení technického muzea

Pro mnohé z čtenářů může být překvapením, že mimo jiné významné technické exponáty je v Národním technickém muzeu v Praze také uložena rozsáhlá a zajímavá sbírka osvětlovací techniky. Pražské technické muzeum je nejstarší v Čes-

ké republice a patří k nejstarším v Evropě. Roku 1908 se na podnět C. a k. České vysoké školy technické v Praze konala zakládající schůze Technického muzea pro Království české, které spravoval Spolek technického muzea. Pro budoucí Technické muzeum zajistil přípravný výbor díky pochopení šlechticů rodu Schwarzenbergů prostor v jejich renesančním paláci na Hradčanském náměstí. Nebylo to sice ideální místo pro vystavování technických předmětů, ale tehdy se vhodnější umístění nenašlo, a tak vzápětí

ství, elektrotechnika, hornictví a hutnictví, dopravní technika, železniční a silniční doprava, sklářství a keramika, textilní výroba, polygrafie a papírenství, chemický průmysl, cukrovarnictví a pivovarnictví a rovněž architektura se stavitelstvím. Jednotlivé odborné skupiny prováděly akviziční činnost a sbírky se utěšeně rozrůstaly o kvalitní fondy. Mimoto jednotlivé obory navrhovaly, připravovaly a pečovaly o své expozice a také organizovaly přednášky a exkurze. Po instalaci nejlepších exponátů ve výstavních sálech bylo Technické muzeum otevřeno pro veřejnost 28. září 1910 sedmi malými expozi-



Obr. 1. První exponáty technického muzea před instalací na nádvoří Schwarzenberského paláce v Praze



Obr. 2. Výstavní sál s dopravní technikou



Obr. 3. Instalace exponátů stavitelství v historických prostorách Schwarzenberského paláce

započala adaptace interiéru této budovy. První expozice ve Schwarzenberském paláci byly představeny vybrané užší společnosti koncem roku 1909. Byly sestaveny z darovaných exponátů, předaných do muzea po výstavě Hospodářské a obchodní komory v roce 1908. Samotné Technické muzeum bylo oficiálně ustanoveno až 13. března 1910. Jeho základ tvořily následující odborné zaměřené skupiny: strojíren-

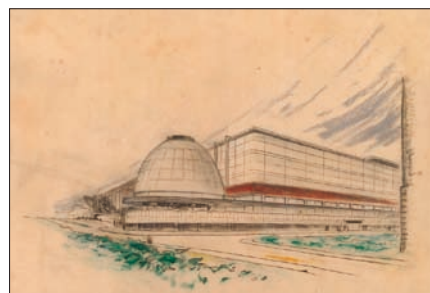
cemi, mezi nimi i z oblasti elektrotechniky. V dalších letech se tyto expozice stále doplňovaly novými přírůstky a postupně přibývaly výstavní sály dalších oborů. Ačkoliv bylo umístění Technického muzea v renesančním paláci chápáno jako provizorium, vzbudilo záhy zájem odborné i široké veřejnosti. Po roce 1918 přispělo založení nového československého demokratického státu k celkovému zlepšení postavení muzea a stát finančně podpořil činnost muzea tehdy přejmenovaného na Československé technické muzeum. Představitelé Spolku technického muzea usilovali o novou, vyhovující bu-



Obr. 4. První expozice obloukových lamp v podobě tzv. otevřeného depozitáře

podmínek i za okupační správy od března 1939 a byla dokončena v roce 1941. Nová budova muzea však byla okamžitě využívána okupační správou pro její potřebu, nikoliv k původně plánovanému účelu. Zároveň však muzeum Technické muzeum vyklidit dosud využívaný Schwarzenberský palác v Praze na Hradčanech pro plánované německé vojenské muzeum. Byly zrušeny dosavadní expozice a všechny sbírky se musely urychleně přestěhovat do nevhodného objektu karlínské Invalidovny. Exponáty byly proto chvatně zabaleny a po převozu většiny z nich byly ponechány v bednách, uskladněných ve vlhkém prostoru Invalidovny. I v tomto nepříliš vyhovujícím prostředí se díky práci nadšenců ustavovaly provizorní expozice, takže muzeum mohlo být v provozu i během druhé světové války. Po jejím skončení v roce 1945 se pozvolna začala vyklízet nová muzejní budova na Letné, nicméně ještě do roku 1948 slou-

kalo nový statut pro svoji činnost. Stalo se vědeckým a vzdělávacím ústavem pro dějiny techniky a průmyslu. V letech 1952 až 1953 byl v podzemí budovy vystavěn velkoryse projektovaný uhlelný a rudný důl. Spolek technického muzea ztrácel po zestátnění muzea své opodstatnění, a byl tedy roku 1957 zrušen. Tím však přišlo muzeum o mnoho důležitých kontaktů. V šedesátých letech minulého století se postupně stěhovaly sbírky osvětlení z Invalidovny do podzemních depozitářů na Letné. Jejich stav zdaleka nebyl optimální, mnoho z předmětů bylo poškozeno neustálým balením a přemístováním.



Obr. 6. Víze druhé, dosud nepostavené budovy NTM od Milana Babušky



Obr. 5. Skica nových budov Národního zemědělského muzea a Národního technického muzea na pozemcích na Letné od arch. Milana Babušky

dovu a zakoupili pro ni pozemek na Letné. Přáli si moderní budovu s depozitáři, s prostornými výstavními a přednáškovými sály, knihovnou a archivem. Avšak teprve v polovině třicátých let dvacátého století byla vypsána soutěž na muzejní budovu, ve které zvítězil návrh architekta Milana Babušky. Ten současně vyprojektoval dvě nové sousedící budovy muzeí na Letné – zemědělského a technického. K vypracování projektu osvětlení byl vyzván světelný technik a odborník na slovo vzatý, Ing. Miloslav Prokop, který pro muzeum pracoval jako kurátor sbírky světelných zdrojů. Pro budovu koncipovanou v duchu klasicizujícího, střídmeho funkcionalismu vybral jednoduchá svítidla od firmy Franta Anýž. Stavba muzea byla zahájena až v roce 1938. Technické muzeum bylo svým exteriérem takřka identické s budovou vedlejšího Zemědělského muzea, lišilo se však velkorysejším vnitřním uspořádáním a velkou halou pro dopravní techniku. Výstavba muzea pokračovala za ztížených materiálních

žila muzeu pouhá její třetina. Až 1. března 1951 bylo muzeum státem převzato od Spolku technického muzea, přijalo název Národní technické muzeum (NTM) a zís-

### Prokopova sbírka

Vraťme se ke sbírce světelných zdrojů a armatur – svítidel, založené a mnoho let spravované, tedy koncepčně doplňované a rozšiřované o vybrané exponáty, Miloslavem Prokopem, inženýrem elektrotechnikem. Prokop byl bezesporu silnou a citlivou osobností s širokým polem zájmů. Traduje se o něm, že se pro Karla Čapka stal předobrazem postavy Ing. Prokopa z románu Krakatit. Svým technickým zaměřením, tvůrčí erudicí a živým zájmem o dění okolo sebe nejen v oboru elektrotechniky výrazně prospěl Technickému muzeu. Sbírkou světelných zdrojů a armatur spravoval jako



Obr. 7. Stavba dopravní haly nového Technického muzea na Letné



Obr. 8. Instalace exponátů Technického muzea v náhradních prostorách Invalidovny, rok 1942



Obr. 9. Výstavní sál na Letné s expozicí nazvanou Letectví, 1953

člen Spolku technického muzea od druhé poloviny dvacátých do počátku padesátých let minulého století. Svou profesí byl zaměřen na tehdy mladý obor – elektrické osvětlení, přednášel a psal odborně erudované články pro vzdělávání jak elektrotechniků, tak uživatelů elektřiny. Stanovil a propagoval také kritéria pro správné, účelné a hospodárné využívání osvětlení v interiéru i exteriéru. Zároveň byl velkým obdivovatelem funkcionalis-

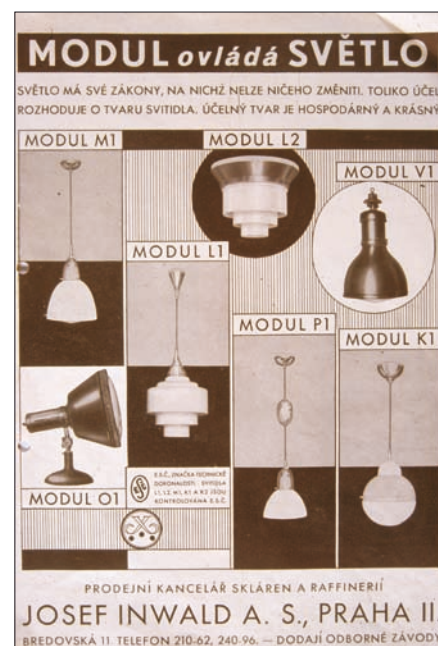
ných armatur, který měl veřejnosti předvést konkrétní využívání žárovek. Tvořila jej svítidla vybraná z výrobků z konce devatenáctého století do konce třicátých let století dvacátého. Jsou v něm zastoupeny obloukovky a svítidla českých firem, převážně pražských, která vytvářejí zajímavý přehled o slohovém a technickém provedení té které doby. Prokop si také vybíral svítidla od jednotlivých renomovaných výrobců z Evropy, jejichž

tické architektury a moderního umění. Jako konstruktér svítidel citlivě vnímal funkci a kvalitu osvětlení a jako designér dokázal projektovat funkční moderní tvary svítidel na vysoké estetické úrovni. Sbírkou světelných zdrojů a armatur byla již představena ve Schwarzenberském paláci v Praze na Hradčanech, kde byla instalována zcela bez architektonického řešení, v podobě dnes odborně nazývané „otevřený depozitář“. Největší část Prokopovy sbírky tvořily světelné zdroje, vystavil je v přehledných řadách a všechny vystavené unikáty bylo možné s použitím reostatu pomalu rozsvěcet tak, že bylo vidět žhavení různých tvarů vlákna v žárovkách. Pro budoucí Technické muzeum si Prokop nejen připravil nový systém uložení v depozitářích, ale především chtěl tento celý soubor světelných zdrojů a svítidel prezentovat veřejnosti. To se mu však nepodařilo.

### Sbírka svítidel v NTM

Sbírkou světelných zdrojů doplňoval soubor tzv. světelných armatur, který měl veřejnosti předvést konkrétní využívání žárovek. Tvořila jej svítidla vybraná z výrobků z konce devatenáctého století do konce třicátých let století dvacátého. Jsou v něm zastoupeny obloukovky a svítidla českých firem, převážně pražských, která vytvářejí zajímavý přehled o slohovém a technickém provedení té které doby. Prokop si také vybíral svítidla od jednotlivých renomovaných výrobců z Evropy, jejichž

výrobky se po roce 1920 bezesporu stávaly vzorem začínajícím výrobcům svítidel v Československu. Jako kurátor sbírky si Miloslav Prokop tento soubor sám řadil a evidoval na ručně psaných dokumentačních kartách, z nichž se bohužel zachovala převážně ta část, která evidovala světelné zdroje s unikátními žárovkami vyrobenými po roce 1981. Prvním exponátem ve sbírce osvětlovacích těles je stolní lampa i. č. 6.797, darovaná v roce 1925. Mimo ukázky dobových svítidel závěsných, nástropních a stolních jsou v souboru zastoupeny i světelné reklamy z neonových trubíc a velké množství různých technických svítidel.



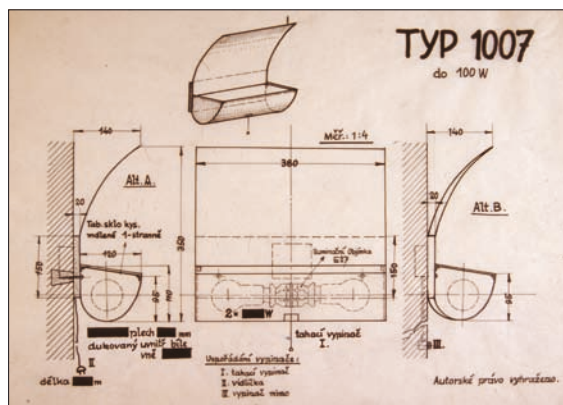
Obr. 11. Leták prodejny Krásná jizba v Praze – kolekce Modul, design Miloslav Prokop, rok 1928

### Kolekce svítidel Modul

Součástí souboru jsou také svítidla Modul, se kterými sklídl Ing. Prokop velký úspěch. Navrhl je pro sklárnu a rafinerii Josefa Inwalda v Praze Zlíchově, se kterou tehdy intenzivně spolupracoval. V kolekci Modul byly zastoupeny jak malé reflektory pro osvětlení výkladů, tak i velké exteriérové typy k osvětlování budov a prostranství. Především však tento skvěle promyšlený soubor zahrnoval tvarově jednoduchá interiérová svítidla určená k sériové výrobě. Rok 1928 byl pro Ing. Miloslava Prokopa velmi úspěšný a rozhodující v celé jeho pracovní kariéře – stal se žadáným spolupracovníkem moderních architektů pro osvětlování budov. Pro velkolepou akci – Výstavu soudobé kultury, uvádějící nové brněnské výstaviště, vypsali Elektrotechnický svaz československý a Svaz československého díla soutěž na moderní bytová svítidla. Miloslav Prokop se přihlásil



Obr. 10. Nová dopravní hala s exponáty po roce 1958



Obr. 12. Návrh Miloslava Prokopa pro nástěnné svítidlo TYP 1007



Obr. 13. Svítidlo vyrobené firmou Josef Vorel, Praha

se svou novou kolekcí interiérových svítidel Modul a získal první cenu. Předností těchto svítidel byla variabilita sestavování z jednoduchých skleněných dílů, které bylo možné vzájemně kombinovat v různých modifikacích, sestavovaných vždy tak, aby nepropouštěly přímé světlo. Bytová neoslňující svítidla Modul zcela vyhovovala funkcionalisticky projektujícím ar-

chitektům a byla také úspěšně prodávána Krásnou jizbou v Praze. Tato ve své době moderní svítidla si nezadala s tvarově podobnými svítidly, která v podstatě v téže době navrhovala pro lipskou firmu Kandem výtvarnice Mariane Brandtová a její žáci z Bauhausu v Desavě. Bytová svítidla Modul byla doporučována odborníky v mnoha populárních časopisech pro

svou novost, účelnost, vynikající světelné vlastnosti a jednoduchý elegantní vzhled. Prokopova svítidla svou tvárovou střízlivostí a neokázalou funkcí znamenala velký přínos v tvarosloví svítidel a navodila nový trend, který byl v naprostém protikladu k nevkusným historizujícím reminiscencím mnoha tehdejších československých výrobců. Prokop projektovat interiérová svítidla označovaná značkou TYP a pořadovým číslem. Nabízel je k výrobě pražským kovo zpracovatelským firmám, např. firmě Franta Anýž, Napako, Josef Vorel, i tato svítidla jsou většinou součástí „Prokopovy“ sbírky.

Stal se tak tehdy jedním z prvních, odborně a technicky erudovaných designérů funkcionalistických svítidel, neboť byl vybaven vrozeným estetickým cítěním, posíleným jeho zájmem o soudobé moderní umění a architekturu. ☒

## Zaostřeno na design: One Philips

Philips má výrobní závody ve 28 zemích světa, prodejny ve 150 státech a tržby téměř 27 miliard eur ročně. V celém světě zaměstnává na 133 000 lidí. V duchu motto *Sense and Simplicity* (Smysl a jednoduchost) klade důraz na inovace se záměrem zvyšovat kvalitu lidského života.



Obr. 1. Televizor Aurea

Novinky vytříbeného designu ze všech oblastí týkajících se životního stylu, zdravotní péče a osvětlení (*Consumer Lifestyle, Healthcare i Lighting*) představila společnost Philips v rámci speciálního setkání One Philips 2. října 2008 v Kongresovém centru v Praze. Z oblasti spotřební elek-

troniky to byly např. **televizor LCD Aurea** z řady Philips Design Collections s aktivním rámem měnícím barvu v závislosti na aktuálním vysílání, **televizor Perfect Pixel HD Engine** s panelem podsvíceným diodami LED a poskytující kombinaci dokonalé ostrosti, přirozených detailů, živých barev a plynulého pohybu při všech typech vysokého rozlišení, standardních televizních signálech a multimediálním obsahu nebo bezdrátový **Micro Hi-Fi systém Streamium MCi500H**, nabízející mimo jiné vestavěný pevný disk s kapacitou 160 GB, Wi-Fi, rozhraní USB a možnost slyšení internetového rádia.

Kdo by měl zájem s využitím světla měnit atmosféru interiéru podle své momentální nálady, může zvolit jednu z dalších novinek, **svítidlo LivingColors**. Pomocí čtyř diod LED s velkým výkonem a názorného jednoduchého dálkového ovladače může vytvářet množství barevných odstínů. (Pozn.: Toto svítidlo získalo v září 2008 první cenu v soutěži In Light na veletrhu Tendence v Praze-Letňanech.)

Praktickou novinkou, která by např. jako doplněk základní výbavy automobilu mohla pomáhat zachraňovat lidské životy, je speciální **defibrilátor FRx**, určený pro ty, kteří přijdou k postiženému první. Jednoduché, odolné a spolehlivé zařízení provází zvukem i obrazem krok za krokem první pomocí tak, aby při náhlé



Obr. 2. Svítidlo LivingColors

srdeční zástavě mohl postiženému účinně pomoci i naprostý laik.

Další informace nejen o představených novinkách najdete na stránkách [www.philips.com](http://www.philips.com)

Pár čísel na závěr: V současné době Philips zajišťuje osvětlení 65 % nejvýznamnějších letišť světa, 55 % největších fotbalových stadionů a dodává světelné zdroje do 35 % všech automobilů, které jezdí po světových silnicích. Pod světly Philips září např. také Eiffelova věž.

[Tiskové materiály Philips.]

Ing. Jana Kotková